

DE SUMMO BONO.

LIBER.

QUONIAM summum bonum unicuique illud est, quod nec vlla in parte deficitur, & in optima operatione consistit: hominis autem optima operatio est intelligere: propterea summum hominis bonum est in intelligentia, sine defectu alicuius rei. At ergo si bonum summum est id possidere, scireque possidere (nam si nesciamus, id iam deficit quod ad columnam beatitudinis maximè pertinet) ideo quid sit summum bonum, & si multipliciter dicatur, & quomodo parari possit, scire necessarium est. Iam verò de summo bono, quanquam id optimura sit quod post mortem haberi speramus, sermo non est: quoniam id neque ad eò apud plerisque certum est, nec nostri arbitrij est ipsum consequi: & id ubi fas sit consequi totam felicitatem animæ amplectitur. Verum de eò tantum quod viucentes assequimur, nunc dicere propositum est.

Est igitur primum dubitatio, an omnium sit vnum summum bonum, an per paronymiam dicatur de omnibus, an unicuique suum sit summum bonum? Ergo unicuique suum esse summum bonum, & dici per homonymiam, per absurdum est. Vnum verò esse simpliciter, & secundum eandem rationem dici, Regibus & mendicis, sapientibus & idiotis, flagitiosis & secundam virtutem viuentibus, impossibile est: nam sic vel miseri summo bono fieri poterunt, vel soli reges: at reges quidem pauci: summum autem bonum humanum maiori parti, aut saltem pluribus communicari debet. Sic etiam in cæteris animalibus: in viris autem proculdubio vniuersis. Quocirca si pluribus commune esse potest, paucissimi autem eo fruuntur, id aliter contingere non potest nisi quia ipsum adipisci non norunt. Quapropter scientia de summo bono maximè necessaria est. At quoniam diffusè in libris de utilitate capiendæ ex aduersis tractata est, reliquum est vt hæc compendiosè doceatur: non solum vt promptior parati sit, sed vt antea de Somniis doctrinam huic negotio pernecessariam esse doceamus. Dubitari igitur potest, an hoc summum bonum in re aut opinione solum consistat, aut in vtrisque. Deinde, an præterita aduersa hominem prohibeant à summo bono possidendo: nam de præsentibus & futurorum expectatione haud dubium esse debet. Rursus qualia sint quæ hominem à summo bono possidendo prohibere possunt: ac etiam quæ maximè ad hanc possessionem conferant: neque enim verisimile est in tanta diuersitate bonorum animi corporis &

fortunæ, in tot generibus actionum, omnia esse necessaria: vt pote exercitationem in arte gloriosam, & ocium: & quæ sunt necessaria, omnia ex æquo esse necessaria: sed bona animi atque corporis præcedere: & in ipsis fortunæ bonis potiores amicis esse filios, & honoribus potentiam, atque huiusmodi. Vtrum etiã summum bonum seni conuenire possit, & mulieri? nam de puero haud dubium est, non posse. Demum, quæ & quanta & quomodo necessaria ad summum bonum parandum, retinendumque. Vnde illa: Mortis expectationem non impedimento esse summo bono. An summum bonum excidere possit nobis? Et rursus, an reparari? An summum bonum in aliena potestate? An sint plura genera summi boni? Quinam fuerint potissimè beati? vnde totius operis conclusio.

Duo igitur sunt capita adipiscendi summum bonum: ipsum dignoscere primum, deinde quo adipisci possit intelligere. At summum bonum est in operatione animæ perfecta, sine defectu. Vtrum verò sine defectu vilius rei? certe non: nam sic nemo summi boni compos esset, quandoquidem etiam maximis regibus plura deesse necesse sit: Ergo quinam defectus impediunt summum bonum? an necessariorum tantum? Non: nam si alia superueniant bona, habebit aliquis summo bono quippiam maius: hoc autem esse non potest, vt scilicet summo aliquid in eo genere maius sit: licet enim filios habens beator sit non habente, & probos improbis: unicuique tamen (velut vasi alicui, cum plenum est, tunc summum quod continere potest, adeptum est) suum summum bonum est, cuius est capax: quo fit, vt & seni suum sit summum bonum, cum quæ seni congruunt, aduerint. Mulieri autem & puero non ita: quoniam non inest sapientia: quæ si adsit, nihilo minus summum bonum poterit adipisci ac consequi quàm vir. Seni enim nihil obstat nisi vitæ breuitas: at omnis vita breuis est, vt in libro de Minimis edocuiimus. Cætera paria sunt, aut etiam maiora in sene quam iuvene: vt mortis expectatio, imbecillitas, ac reliqua. Summum igitur bonum dici debet id, cuius quilibet est pro natura capax: vt enim vas, velut diximus, exactè plenum dicitur, non cum certam mensuram liquoris continuerit, sed cum nil ei deest ad oram: ita summum bonum dicitur, cum quis habet quod natura & per ætatem ei concessum est. Et vt plenum dicimus vas, etiam quum aliquid deest, sed minimum, ad oram vsque: ita etiam si aliquid deest ad summam perfectionem conditionis suæ, nihilominus, modò exiguum sit quod deest, felix &

summo bono potiri dici potest, ac etiam meretur. Quæ ergo erunt quæ deesse non oportet? non necessaria solum, non profus nihil: sed, ut diximus, ea erunt, quorum ille capax fuerit: non omnia hæc: nam capax ego sum regni, an ergo non beatus nisi Rex fuerit? nemo profus sic beatus erit: atque eo magis, quod omnes maiorū quàm sint capaces se existimant. Quæ igitur deesse non oportet, palàm est necessaria esse, non simpliciter, sed ad commodum victum. Iam ergo scimus, in quo summum bonum consistat: necessariorum ratione.

Quæ verò efficiunt summum bonum: quoniam in anima id consistit, est scientia possessionis eius: possessio autem aut est in virtute, aut in scientia. De scientia & experimentum docet, & exemplum: nam Dij qui summum bonum possident, sapientissimi sunt. Discendo quoque cum summam capiamus voluptatem, indicium est, in scientia summum bonum consistere. At de virtute maior est dubitatio: recteque fecisset Aristoteles, si paradoxum hoc evidenter demonstrasset, quod etiam & ipse & qui eum secuti sunt parùm obseruare. Namque virtutum operationes non solum felicitatem parere non videntur, sed omnes ferè nos contristant: continentia, patientia, fortitudo, mansuetudo, misericordia, liberalitas. Prudentiæ etiam habitus nos reddit sollicitos, licet opus ipsum commodum potest sit. At contra voluptates omnes in vitiis repositæ sunt: concubitus, lautæ comestationes, vindicta, rapina, dolus, inertia, atque flagitiosa denique vita tota, alea, ebrietas: & quantò nequiora, ed iucundiora.

Itaque summum bonum in sapientia collocauerim, & ut nil desit commodi: optarim autem, & secundum virtutem hominem viuere, saltem ob eam quæ post obitum felicitatem expectatur. Atque sic iam habemus alterum membrum ac principale summi boni, scilicet sapientiam.

Sed qualis sapientia? rerum aut nobiliorum, aut certiorum, aut vtilium. Nobiliorum quidem, Dei, Mundi, Vitarum, originis Animæ, Dæmonum, certiorum, hæc sunt Mathematicæ: vtilium, naturalium, & ornatus dicendi, dialecticæ. Quamobrem magna stulticia laborant perlegendis his libris, qui nil horum continent: eripiuntque nobis charissimam omnium rem, tempus scilicet. Dum etiam illud iactant, nullum esse librum tam malum qui non aliquid boni contineat. At cur ergo nucem asse non emit? hoc tam stultum putat, perdere assem, cum quadrante decem nuces emere liceat: & tamen nux aliquid est boni: & non summam dementia esse putas, perdere octo dies in lectione inutilis libri? At qui sint libri vtilis, aut de rebus altissimis, aut certis, aliàs diligentissimè docuimus.

Nunc verò illud consideremus, in quo felicitas optima consistat: an in rebus, an in opinione, an in vtroque? Siquidem in rebus ipsis, homo summum bonum possidere poterit, nec scite se possidere: itaque non in solis rebus consistit. Si verò in sola opinione, stulti ac miseri summo bono frui poterunt: quod absurdissimum est: relinquitur igitur, summum bonum consistere in rerum optimarum possessione, & opinione rectæ.

Porro opinio hæc triplex esse potest: aut ut arbitremur habere, quod habemus, tanquam necessarium: aut non habere, nec esse necessarium, nec esse: aut esse vtile: nam existimare se habere quod non habemus, aut non esse necessarium quod necessarium est, nõ est summi boni, sed amentia non mediocris pars. Ergo existimare necessarium esse quod est, & non necessarium quod non est, ad summum bonum facilius consequendum conducit. Quod verò vtile est, bonum est existimare non esse necessarium, esse tamen vtile: velut, qui vas plenum habet, non tamen vsque ad marginem, si etiam curauerit æquare, rectè fecerit, & si neglexerit: ita de vtilibus, non autem necessariis dicendum erit.

Porro necessaria ut cognoscamus, non alia ratione fieri potest, quàm si illorum genera contituamus, & magnitudinem: veluti genera sunt certè, sapientia, incolumitas, opes, ac libertas: reliqua omnia, præter filios, non nisi ad vsum, & ob ipsum conducunt: honores dico, gloria, magistratus, amici. Nam huiusmodi non necessaria sunt: & si eis non indigeas, inutilia, & etiam graua. Quamobrem & Aristoteles, qui aded amicitia fuit, paucorum admodum esse vult: nostra autem ætate præstiterit forsitan nullius: quandoquidem hoc vnum illud omnes considerant, amorem amanti inutile esse.

Sed neque familiares, neque coniunctos habere bonum est, nisi pro ratione opum. Quatuor igitur illa sufficiunt.

De filiis autem dubitatio magna est: nam seu animus sit immortalis, seu communis aliquando omnium hominum interitus, filios non habere aut melius erit, aut summum bonum non impedit: at si animi interirent, generatio verò animantium æterna esset, ei qui suscipere potest filiorum generatio inter necessaria numeranda erit: nam filij ob id suscipiuntur, ut quod mortale est, per propagationem reddatur immortale: sed si animus est immortalis, non indigemus, cum simus nos ipsi nobis superstites: sin autem generatio aliquando tota extinguitur, frustra quarimus quod haberi non potest. Itaque meo iudicio, ne nimis non premamur, inter vtilia tantum reponi debet.

Quantitas verò sapientiæ definienda non est: sed quantò maior fuerit, ed capacius fiet vas illud summi boni: reliquis modis imponendus est. Verùm libertas modo opus non habet: perfecta enim esse debet incolumitas tanta, ut neque aduersa valetudine vita breuior reddatur, nec incommodè ad negocia peragenda se habeat. In opibus solum queritur hæc mediocritas. Aristoteles sic metitur, ut se & ancillam alere queat. Diximus autem de hoc suo loco, nempe in libris De vtilitate capienda ex aduersis.

Reliquum est, ut agamus de impedimentis summi boni: quandoquidem summum bonum in scientia possessionis eius consistat. Sunt autem duo quæ maximè obstant, ne adipiscamur: non dicam, quæ ad eum euertant: neque enim hoc aded tam facile est. Siquidem quæ prohibent adipisci, sunt, inconsculta ratio viuendi atque loquendi, & non satiari bonis: vno enim impedimur, ne parare possimus necessaria

cessaria beatitudini: altero, vt etiam partis vti, non liceat. Quocirca deterius hoc est primo, cum vtrique periculo, qui hoc vitio laborat, obiiciatur. Ergo qui iam adepti sunt summum bonum, his vt iis carent: & si carent, non facile amittunt, nisi fortuna aut casu. Principio igitur summa diligentia vti decet. vt sub tyrannis non viuamus: nam nulla felicitas, nulla sapientia tanta esse potest, quæ summum bonum nobis præset, vbi iusticia non colitur habitantibus.

Dux enim virtutes maxime faciunt ad bene beatæque viuendum: priuata vna, prudentia scilicet: altera publica, siquidem iusticia. Ergo qui hanc curam neglexerit, is operam (vt dici solet) atque oleum perdet. Sunt autem, multa genera tyrannidis & regni, de quibus loqui præsentis non est instituti.

Patria inuenta optima, obfirmabis animum ad fortuita, & ad moderationem, ne vel repentinarum aduentu frangaris, vel nunquam contentus viuas: itaque imponere modum omnibus decet. Et id cogites, quod si mortem aliquando perferre cogaris, multo facilius alia minora pati decet. Inde in victu parcus & diligens, & rei simul & valetudinis consules. Cauebis verò ab ignotis, ab inimicis iam reconciliatis, ab improbis, mendacibus, luforibus, vanis, inconstantibus, qui nulla arte viuunt, quive mendici sunt. Et secundum loci mores viues. Id tecum etiam reputa, nemini esse curam recti aut æqui, vel fidei vel amoris: verba omnia simulata, ficta, & ad fraudem detorta: quanto blandiora, tanto magis metuendum: homines omnes in suo commodo felicitatem reposuisse: aliquot etiam in alieno incommodo: amicitiam constare vtilitate communi: reliqua omnia esse inania, præter impudicitiam, quæ & ipsa locum inuenit: quæ tamen exacta, gratia etiam perit.

Cum verò aduersa fortuna premeris, noli pugnare acriter: sæpe enim nauigantes aduersis ventis, etsi eos superent, submerguntur. Multo minus iratus verbis contendes: hoc enim prorsus leuis hominis est, & magnorum malorum causa, boni nullius.

Coniecturis ages, & somnia expende: eaque ratione quæ in priore libro dicta est, vteris. His in casibus nil nisi consulto age: meditare singula verba: cum his qui inimici non sunt, blandis vteris verbis: cum inimicis autem si loqui cogaris, puris, sed ambiguis, quæ tamen à minis omnino absint. Ventosi enim hominis est minari, nec lædere: stulti autem, minari, cum velis lædere, si per minas ille se tueri possit: quanto stultius, cum etiam offendere: Pati oportet: & tum Epicæti illud maxime conducit: Patere & abstinere. Vide etiam cum quibus rem habeas, quæ tempora, quæ regio, quæ aliis eueniant. Absurdum est, procal exemplum petere, quod tibi propius est:

Multos alterna veniens

Lufis, & in solido rursum fortuna locanit.

Iam verò videamus, an præteritæ: infelicitates, quæ non manent, euertere possint summum bonum, aut prohibere: velut mors vnici filij, amputata manus iudicio publico: quorum malorum vestigia extant: nam de his quæ nihil relinquunt, non est dubium: quinimo creditum est, etiam augere felicitatis opinionem.

Itaque de his sic statuendum est: quod quæ aliquid de necessariis minuunt, vt manus amputata, & totius patrimonij amissio, prohibet summum bonum: quæ verò de filiis dicuntur, si spes stæpæ auferatur, tollunt summum bonum, si filij inter necessarias partes connumerentur: si non auferatur de summa plenitudine, & ad marginem vsque aliquid auferunt, non tamen summum bonum prohibent retinere aut adipisci: præsertim in excellenti virtute. Ergo in bonis ipsis ordinem constituere decet: vt primum vitam præponamus, inde vnicum filium, inde torporis incolumitatem, post libertatem, inde patrimonium vniuersum, post filij salutem, vnus de pluribus: nam honores, gloria, gratia, omniaque huiusmodi, facilius reparantur.

Vitia verò, quæ obsunt post illa duæ: & virtutes, quæ profunt ad possidendum beatitudinem, hæc sunt: stulticia, vanitas, ira, garrulitas, prodigencia, simplicitas, inertia summa, timor, & immensæ cupiditates, ac voluptatum desideria: atque hæc tria præcipue summo bono, etiam si nil desit, frui prohibent. At quæ iuant, sunt: continentia, prudentia, efficacia, parcitas, grauitas, fortitudo.

Quomodo verò quis ferat mortis expectationem, nec summum bonum amittat, nunc est considerandum. Videtur enim graue, mori necesse esse, & felicem viuere talia meditantem. Verum, vt dixi, summum hoc bonum, hominis summum est bonum, velut formica magna, non simpliciter bonum: nam si nihil superesset, nihil est bonum: sin autem superest anima, in illius successu bonum omne ac malum repositum est. Bonum ergo hoc summum est, velut lusus puerilis, exiguus, breuis, inconstans, impurus atque imperfectus. Et tamen summum est honorum humanorum. At dices: Huiusmodi bonum summum minus est alterius non summo bono. Verum est: sed quoniam capacitatem illius non explet, nec summum est, nec etiam felicem magis reddit illum: sed velut vitrea vasa, si arca contineantur, ita vt nil desit, nilque vacui relinquatur, tunc deseruntur: si non expleantur, franguntur: in minore etiam idem accidit: ita vnicuius cuiusque summum suum bonum, felicem illum reddit, etiam si paruum sit.

Maxima ergo pars summi boni est, non torqueri aduersis. Et si quis iniuriam passus sit, & non discruciat, summo bono potiri potest: at cum dedecus & infamiam cogitat, pudet exire, libertatis partem amisit: ideo nec summo bono potitur.

Sapientiam discere ad summum bonum pertinet, libros scribere minime: itaque quædam non faciunt ad summi boni possessionem: vt gloria, decus, honor, forsitan & filij: quæ tamen amissa impediunt. Scribere libros magnus est labor: non quicquam adicit ad ea quæ summi boni sunt partes, nisi quis nouam inuenierit sapientiam. At legere ac scire, ad summum bonum conducunt: imò ipsum scire, vt dixi, præcipua pars est summi boni.

Virandæ ergo sunt causæ dedecoris, ne libertatem amittamus. Quod si in illud incidimus, aut ferendum constanti animo, aut abeundum in aliam regionem: quod multos fecisse vidi. Vitandi labores superflui, expensæ magnæ,

magnæ, & causæ inopix, & impedimenta sapientix.

Videretur autem absurdum, summum bonum excidere posse in nobis, si quicquam in nobis aliud perpetuum esset. Verum cæcæ non solum caduca, sed etiam brevis temporis esse videamus, haud mirari debemus, & hoc ipsum quod natura sua perpetuum est, ac quasi perfectum, excidere: ob id errant plerique philosophi, maxime Stoici, non ad hominis, sed solum rei naturam respicientes: qui dixerunt, felicitatem esse constantem, & ob id eam in virtute sola collocarunt: ita ex vno falso supposito multa absurda eueniunt. Sed non est ita: nam nec summum bonum, vt dixi, in ipsa virtute: multo minus sola, collocatum est: & si esset, morte etiam abrupteretur: & nobis etiam viventibus, dum ex virtutibus, quod homini familiare est, ad vitia prolabimur.

Quo fit, vt si excidere possit, possit & reparari: ea enim est natura rerum, vt quæ excidere possint, & possint reparari, modò subiecta res maneat. Non facile, vt nec alia; in senibus huiusmodi reparantur: vt si obliuio-nem aut morbum quis euadat infelix: at si amisso patrimonio, vel libertate, quid prohibet? Sed neque exilium tollit summum bonum, sed solum illud absolutissimum, quodque ad marginis limbum peruenire deberet. Minusque quam mors filij: siquidem minus graue est, & in integrum restitui potest. Cauenda est enim diligenter in his qui summum bonum (vt nos, & rectè) in sapientia, cui commodi nihil desit, constituunt, ne in aliquo irreparabile malum quod summo bono obstat, tamen si minus sit, incidant. Vnde melius est in exilium mitti, quam digito manus priuari, aut debilitari oculo, aut claudum fieri. In exilio enim solum est læsio libertatis, ac diminutio, non ablatio: & restitui potest homo, & interim spe alitur, quæ omnes miseros sustentare solet. At si vincula & periculum mortis iungantur, vt etiam labor, velut tritremis: tunc debilitari curæ minus malum est, aut etiam oculo, quam sic damnari, propter mortis periculum.

An verò mors sit summum malum, atque oppositum summo bono, considerandum est. Ergo mors ipsa cum sit vltimum terribilium, teste Aristotele, summum erit homini malorum. Mortuum autem esse summum aufert bonum, & profus: sed & omnia mala, ipsumque moti. Ergo mori summum est malorum, præsertim his qui (vt nos) de summo bono rectè sentiunt: mortuum autem esse, omnino indifferens, neque bonum neque malum. Itaque & mortis dilectissimorum recordatio dolore nos afficit, & merito: at quod iam obierint, discruciate non debet: quandoquidem à summo malo iam liberi, scilicet morte, atque illius formidine, quod tam magnum est vt ægrè tueri possimus dari in hac vita summum bonum. Ob hæc, si summum bonum ad mortis tempus referatur, eiusque memoriam, in illis erit aliis in rebus quæ eam memoriam tollunt collocandum: quod & plerique faciunt mortales: sed hoc nõ est summo bono frui, sed malum malo, & forsan etiã deteriore trudere.

Vnde difficillimæ questionis solutio emergit. Dicit enim quispiam: Purpurati & pro-

ciures, ducesque, qui plus habent quam quod commodum sit, nonne beati sunt, & magis quam in mediocri fortuna? vel ergo aliquid maius est summo bono, vel illi non sunt beatiores quam in priuato statu. Cur ergo tanto impetu ad potentiam & opes & gloriam feruntur, vt vitam periculo non semel exponant, obliuiscanturque Deorum, recti, amicorum: ac quod maius pluribus videtur, his voluptatibus scilicet, & propria salute? Et vulgus etiam eos suspicit, & beatos esse affirmat.

Dicimus ergo, esse in summo bono idem quod & in cæteris rebus mortalium. Optimus cibus benevolentibus, panis & caro: potus, haud dubiè vinum: ægris tamen nihil horum, sed aqua pro vino, prisana pro pane & carne danda est: ita his qui mortis aduentum timet, & qui cupiditatibus vexantur, nulla est via ad summum bonum possidendum, vt diximus. Quare ipsa mortalibus admirabilia, potentia, gloria, gloria, honores, opes, pro medicamento faucis sunt: tamen cum dolore, tristitia, metu, periculo, vitæque iactura sint. Simili enim modo qui scabie graui laborant, solatiū scalpendo & cutem vnguibus laniando recipiunt, nulli tamen sano hoc iucundum est, nec simpliciter inter bona & voluptates hoc numeratur ab aliquo rationis compote, imò ne ab ipsis quidem ægris, sed necessitate omnium dominam solum excusant. Vt verò his melius tamen est scalpi, & cutem proscindere, quam prorsus dirumpi, quod in tam leui (vt videtur) affectu summum malum sit, aded vt tyranni repesque Perfarum, quos oderant maxime, omisso gladii, rotis, palis, ignibus, melle oblitos & nudos in Sole muscis exponerent, vt sic grauius perirent: sic huiusmodi homines suis immoderatis in cupiditatibus exerceri permittere oportet, non quod sic agendo summum bonum possideant, sed quod à summo tantum malo, scilicet irritis cupiditatibus liberentur. Cæterum rectè consideranti, hi homines nequaquam sibi, sed aliorum votis viuunt: & quanto celebriores fuerint, & maioribus in dignitatibus constituti, præfides prouinciarum, Senatus, Quæstores, atque etiã Reges ipsi. Quod si modò quid blandum excogitari possit, est spes potentix successorum: quæ quam fallax sit, quam parum (etiam si bene cedat) compenset tot labores, molestias, curas, pericula, metus, atque iniurias in Deos, facile quisque intelligit: non est ergo huiusmodi hominibus beata vita in his, sed miserima, si cessare cogantur.

An verò summum bonum in aliena sit potestate, præstandi quidem, vix vnquam tollendi, nemo dubitare debet: quandoquidem in illa mera virtute, vt Philosophi antiqui, illud non reposuerimus: nam nec res ita se habet, nec experimentum suffragatur: stultamque existimamus, in mortali re immortale aliquid comminisci velle: habeat hoc anima vinculis soluta corporeis: dum detinetur, mortale illi sufficiat bonum. Magnis casibus itaque concidere solet: at raro: quod frequens est, ob immoderatos amores rerum caducarum: ob id, qui summo bono potiri cupit, studèat nil plus amare quam præstet, sed minus potius quam debet: id enim vtilius est.

Veram verò summi boni humani seu beatæ
vitæ

vitz sint plura genera, considerandum est. Videntur sane, vt dixi, vera summa bona in eisdem consistere, pro ratione personarum. Quæ autem non sunt verè summa bona, & quæ parum aut multum deficiunt, varia habent genera: vt adulterina in omnibus rebus. At futorum, fabricorum, studiosorum, nobilium, differunt beatæ vitæ, non quidem genere ipso, sed magnitudine: quandoquidem in illis quatuor aut quinque rebus, quas diximus, sint constitutæ.

Beati ergo fuere plerique philosophi, ac ferè omnes præter Diagoram, ob pietatem: ac Epicurum, ob eandem causam: Diogenemque ob nimiam paupertatem: Anaxarchum, pauculosque alios. Xenophilus musicus, & Aglaüs Paphidius, Gorgias quoque Leontinus, Antonius, Castor, Euhippus Argiuorum rex: nec desunt singulis temporibus multi in ea conditione.

Sed ediuerso vnum sufficiat exemplum alienæ, sed quam plures homines faciunt, infelicitatis. Franciscus Buffalus Romanus ciuis, duos filios vidit ob seditionem securi percussos: duos alios, qui se mutuis vulneribus conficiebant: alium, qui nouercam occidit: filiam, quæ præsentem marito venenum sumpsit: hæ sunt scenæ mortalium, & calamitates maximæ: quas tamen si quis eo iudicio secum reputet, dicens: Nudus in hunc mundum veni, quicquid habeo pro lucro est, precarid id accepi, omnia sum relicturus: æquo animo cuncta feret ac tolerabit. Phratris in hoc negotio libenter adnumerarem, si qui sponte adierint: his enim necessaria non desunt, studiis operam dant: libertatem habent, sed non absolutam: plurimi grauius premuntur.

Cæterum illud consideratione diligenti indiget, an exercitatio in arte, vtpote medendi, vel causas tuendi, vel alia huiusmodi, ad summum bonum conferat, an illi repugnet. Vi-

dentur enim aliqui ex ocio torqueri, alij ob nimios labores: alij feliciores esse ob lucrum & gloriam. Verùm omnia hæc ad summum bonum, in eo qui iam commoda consecutus est, nihil pertinent: atque ita est. Nisi enim filios habueris, aut fratrum vel sororum germanarum filios, nihil profunt hæc curæ, sed pro deliciis, & exercitatione diurna habendæ sunt: secus verò, graues & molestæ. At si filij adsint, alterum genus summi boni exurgit, vel si filij fratrum scilicet, vt illi possint commodè viuere. Id autem quomodo, iam superius dictum est. In vniuersum ergo si felicitas, beata vita, summum bonum in habundo consistit, quod optimum est, & vt non desint commoda (omitto modò quæ de libertate & incolumitate dixi: optimum autem est scientia, eaque sola vix auelli à nobis possit: vt sit nobilissimum non solum, sed etiam securissimum eorum quæ optari possunt) manifestum est, omnium aliarum rerum curam & amorem deponere oportere, aut maxima ex parte imminuere, eum qui optimum bonum possidere velit. Itaque hoc summum bonum consistit in sapientia, & summo illius amore: tum libertate, incolumitate, & commodis: eademque in his qui ad perpetuitatem attinent, scilicet filiis, fratrumque vel sororum filiis: & vt nihil aliud ita ames, vt si pereat, tibi lugendum sit, aut dolendum. Quæ autem maximos æstus leuant, etiam luctus, sed præsertim amoris, sunt, concubitus vsque ad virium defectionem: sunt enim ex eodem fonte, & hauriunt, vnde ignes: & sanguinis similiter ad deliquium animi euacuationes, & dolores atque labores magni, & per vim tolerati: & longa rerum obliuia, velut per ea quæ omnem sensum obtundunt: & ludus, præsertim larruncolorum, quamvis alioqui malus: & cogitatio eius æqualitatis quæ est post mortem, maximum hæc in causa auxilium afferunt.

F I N I S.